

RIPSZÁM DÓRA¹

A gyermekkel való koldulástól a kényszerkoldultatásig

„Sokan úgy vélik, a kéregetés nem igazi munka, ám az az igazság, hogy a koldulás sokkal több munkával jár, mint bármi más. Nagyon fárasztó térdelni, ám megalázkodni még ennél is fárasztóbb. És nincs annál kimerítőbb, mint kéregetni, könyörögni az életünkért.” – Afonso Cruz

1. Bevezetés

Európa-szerte szorosan kötődik a koldulás problematikája a szegénység, a szegénygondozás kérdésköréhez, a 'szegény' fogalom a történelem folyamán felölelte a koldusokat, a vándorlókat, a beteg, család nélkül élő felnőtteket, valamint az árvákat és a családból kiesett, magukra maradt gyermekeket is.²

A koldulás önmagában nem minősül jogellenesnek, de csupán a néma koldulás a megengedett. A koldulás akkor legális, amikor a földön ülő vagy sapkáját tartogató koldus az emberek sajnálatára, együttérzésére apellál.³

Nem alaptalan az az álláspont, miszerint a koldulásnak a bűnözéssel – akár a szervezett bűnözéssel, mint például a 'koldusmaffia' – lehetnek és vannak összefüggései.⁴

A kolduló gyermekek indítékai az életviteli, anyagi, nevelési és elhanyagolási veszélyeztetettségi okok közé ágyazódnak, így sokszor a gyermekkoldulás problematikája mögött a bűntudatos szülői bűnözés rejlik.⁵ A koldulásban megjelenő gyermekek szélsőségesen kiszolgáltatott helyzetben vannak, és sokuk bűncselekmények áldozata (a szexuális kizsákmányolás is beleértve), számos esetben a koldulás (és a zsebtolvajlás is) egy túlélési stratégia azok számára, akik áldozattá váltak, és

nem kapnak megfelelő segítséget az illetékes intézményektől.⁶

2. Gyermekkel történő koldulás

Magyarországon – csakúgy, mint Európa számos országában – az önkormányzatok hatáskörébe tartozik a koldulás szabályozása, melyek határozatot hozhatnak annak megtiltásáról bizonyos közterületeken, a tiltás megszegése esetén pedig szabálysértési bírságot róhatnak ki az elkövetőkre.⁷

Pécsen például a közösségi együttélés alapvető szabályairól és megszegésük jogkövetkezményeiről szóló 48/2013. (XI. 18.) önkormányzati rendelet 9. §-a a következőt állapítja meg: „Aki a Pécs, Rákóczi út – Felsőmalom utcáig terjedő teljes szélességű szakasza, majd ettől a Lánc utcaig terjedő szakaszának az északi oldala által, továbbá a Lánc utca, a Király utca keleti vége, Alsóhavi utca, Ágota utca, Kálvária utca, Aradi vértanúk útja és a Klimó György utca keleti oldala által határolt belvárosának, továbbá a Felsővámház utca, Lánc utca, Zsolnay Vilmos út, Sport utca által határolt területének, valamint a Sport utca, Weöres Sándor utca és a Breuer Marcell sétány által határolt területének a közterületein és közterületre nyitott nyilvános helyein pénz vagy egyéb dolog átadására vonatkozó ráutaló magatartást tanúsít (néma koldulás), az a közösségi együttélés alapvető szabályait sértő magatartást valósít meg.”⁸

Speciális, törvényszintű szabályozás vonatkozik arra, az esetre, ha valaki gyermekkel koldul, vagy a gyermek egyedül van az utcán, hiszen az a 'gyermek veszélyeztetésének' minősül, így az intézményeknek kötelességük lépni.⁹

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény rögzíti, hogy

„(1) Aki gyermekkorú személy társaságában koldul, szabálysértést követ el.

(2) Aki közterületen vagy nyilvános helyen, olyan módon koldul, hogy a járókelőket, illetve a nyilvános helyen jelenlévőket pénz átadása céljából leszólítja, továbbá az is, aki házról házra, illetve lakásról lakásra járva kéreget, szabálysértést követ el.

(3) A szabálysértési hatóság, valamint a helyszíni bírságolásra jogosult szerv vagy személy haladéktalanul értesíti az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértés tényéről, az érintett gyermek és az elkövető adatairól a gyermek lakóhelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatot.

¹ PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék.

² BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Szegény a koldus, ha király is a neve. Koldulás és bírói gyakorlata a Kbt. tükrében, pro publico bono. *Magyar Közigazgatás* 2020. 3. szám 38–57.

³ CSERÉP Attila – FÁBIÁN Adrián – RÓZSÁS Eszter: *Nagykommentár a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértés nyilvántartási rendszeréről* szóló 2012. évi II. törvényhez, 2022. március 1. időállapotú, 2022. évi Jogtárformátumú kiadás.

⁴ GAZSI Adrienn: A koldulás korlátozása jogi és szociális szempontú megközelítésben. *Esély* 2005. 3. szám 73–99.

⁵ FERENCZI Zsuzsanna: Változások – A gyermekvédelemben. *A Szociális Szakmai Szövetség hírlevele* 2004. 1. szám 5–7.

⁶ VIDRA Zsuzsanna – BARACSI Kitti – KATONA Noémi – SEBHELYI Viktória: *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális kizsákmányolás, koldultatás és zsebtolvajlásra kényszerítés*, Central European University, Budapest, 2015, 188.

⁷ VIDRA–BARACSI–KATONA–SEBHELYI i. m. 218.

⁸ Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlésének a közösségi együttélés alapvető szabályairól és megszegésük jogkövetkezményeiről szóló 48/2013. (XI. 18.) önkormányzati rendelete.

⁹ VIDRA–BARACSI–KATONA–SEBHELYI i. m. 218.

(4) Az (1) és (2) bekezdésben meghatározott szabálysértés miatt a közterület-felügyelő is szabhat ki helyszíni bírságot.¹⁰

A gyermekkorú személy társaságában megvalósuló koldulás a Szabs. tv. 185. § (1) bekezdésébe ütközik, annak elkövetési módja, helye, valamint indoka közömbös. Bevett gyakorlatként az a jellemző, amikor a gyermek csak jelen van, de nem ő folytatja a koldulást, hanem a felnőtt, tehát az elkövető nem szán tevőleges szerepet a gyermeknek, látványa legfeljebb nyomtatékosító hatású. Azonban a kéregetés gyakorta a gyermekre tekintettel történik, ami azon alapul, hogy az emberekben sajnálatot, együttérzést váltson ki a szerencsétlen sorsú – testi hibákkal rendelkező, éhező, rosszul öltözött – gyermek iránt. A tényállás alakja (immateriális), így tehát nem feltétel az eredmény, nevezetesen, hogy az elkövető gyermekre tekintettel kapjon is pénzt. A gyermek jelenlétében történő koldulásnál irreleváns kérdés az, hogy a kéregetés egyébként néma-e.¹¹

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 23.B.IX.25229/2012. számú ítéletében kiskorú veszélyeztetésének büntetésében bűnösnek mondta ki a szülőket arra tekintettel, hogy az anya rendszeresen járt koldulni a másfél éves, az időjárásnak nem megfelelően felöltöztetett kislánnyal a mínusz hatfokos hidegben. Az anya a gépjárművek között az úttesten a lámpánál várakozó autókban órákon keresztül kéregetett, sajnálat kiváltása céljából hasához rögzítette az alutáplált, jobb oldali tüdőgyulladásban és torokgyulladásban szenvedő, köhögő, elkéült szájú kislányt.¹²

3. A gyermekkoldultatás

A koldulásban részt vevő gyermekekkel és felnőttekkel, valamint az érintettekkel készített interjúk alapján megállapítható, hogy a gyermekkoldulás időnként túlélési stratégiaként jelenik meg, mivel a koldulást végző gyermekek olyan elszegényedett családokból származnak, akiknek nincs alternatív jövedelemszerző tevékenységük, sőt egyes esetekben a klasszikus koldulás olyan tevékenységnek tűnik, amely a teljes családot bevonja, mivel azonban különösen a kisgyerekek nagyobb valószínűséggel váltanak ki együttérzést, aktívan felhasználhatók a klasszikus koldulásra. A koldulást mint túlélési stratégiát támasztja alá a gyerekek és a kísérő felnőttek közötti jó kapcsolat is, előfordultak olyan helyzetek is, amikor a gyerekeket kísérő felnőttek valóban az érintett gyermek családtagjai (a legtöbb esetben a felnőttek koldulásban részt vevő gyermekek anyja vagy nagymamája).¹³

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 208. §-a értelmében „(1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gy-

korló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él –, aki a feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt

a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírti törekszik,

b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.”¹⁴

A gyermekkorú társaságában való koldulás felveti a bűncselekmény gyanúját, amennyiben szülő vagy törvényes képviselő használja fel a gyermeket, és a Btk. 208. § (1) bekezdése szerint kiskorú veszélyeztetése büntetett követ el a gyermek nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki kötelességét súlyosan megszegve veszélyezteti a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését. A huzamos ideje, rendszeresen előforduló gyermekkel történő közös koldulás súlyos kötelességmegszegésnek minősül.¹⁵

Amennyiben gyermekkoldultatás történik – tehát a gyermek maga koldul a felnőtt ráhatására közterületen vagy házban –, a tényállás kettős alakzatú, a Btk. 208. § (2) bekezdésébe ütköző kiskorú veszélyeztetése büntetett követi el az a nagykorú személy, aki kiskorút szabálysértés elkövetésére rábír, vagy rábírti törekszik, az elkövetési magatartás felbujtás-szerű magatartással valósul meg.¹⁶ A züllött életmód fogalmát a törvény nem határozza meg, a vonatkozó miniszteri indoklás szerint a züllött életmód nem elszigetelt, egyszeri magatartást, hanem huzamosabb időn át tartó, erkölcsileg kifogásolható olyan életvitelt jelent, amely még nem valósít meg bűncselekményt (pl. csavargás, koldulás stb.).¹⁷ Tekintve, hogy a koldulás veszélyeztetési cselekmény, a büntetőjogi felelősség a koldulásra való rábírással, illetve annak kísérletével (a rábírti törekvéssel) megállapíthatóvá válik, a bűncselekmény alanya bármely nagykorú személy lehet, feltéve hogy nincs a gondozására vagy felügyeletére bízva a kiskorú.¹⁸

A kiskorú veszélyeztetése büntetésénél a kiskorú bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére való rábírása fogalmilag felbujtásnak minősül, tehát csak akkor valósul meg bűncselekmény, ha a nagykorú rábíró tevékenységének hatására határozza el a kiskorú a bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetését.¹⁹

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 25.B.VIII.12.375/2015. számú ítéletében kiskorú veszélyeztetésének büntetésében bűnösnek mondta ki a szülőket, akik több alkalommal közösen koldultak 11 éves fiukkal a budapesti villamosokon és megállóknál. A tangóharmonikával kolduló kislány pénzszerezés reményében át akart szaladni a villamos előtt az ellenkező irányú megállóba, a villamos elgázolta, a gyermek a helyszínen meghalt.²⁰

¹⁰ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 185. §-a.

¹¹ CSERÉP–FÁBIÁN–RÓZSÁS i. m.

¹² 23.B.IX.25229/2012. Idézi: BALOGH Anna: *Kiskorú veszélyeztetésének büntette a bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre – II. rész: A cselekmény és az eredmény.* Forrás: <http://ugyeszleklapja.hu/?p=2277> (Letöltés ideje: 2023.02.18.).

¹³ Európai Bizottság: Report for the Study on Typology and Policy Responses to Child Begging in the EU (JLS/2009/ISEC/PR/008-F2). Forrás: <https://documentation.lastradainternational.org/lsidocs/3067-child%20begging%20publication%20downloaded%20June%202013.pdf> (letöltés ideje: 2023.01.05.).

¹⁴ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 208. §-a.

¹⁵ CSERÉP–FÁBIÁN–RÓZSÁS i. m.

¹⁶ CSERÉP–FÁBIÁN–RÓZSÁS i. m.

¹⁷ BH 1985.51

¹⁸ CSERÉP–FÁBIÁN RÓZSÁS i. m.

¹⁹ BH 2001.50.

²⁰ 25.B.VIII.12.375/2015. Idézi: BALOGH i. m.

4. A gyermek kényszerkoldultatása

Az Európai Unió által végzett kutatás egyértelműen kimutatja, hogy a gyerekeket a kizsákmányolás veszélye fenyegeti a kolduláson keresztül, ha elszegényedett családokból vagy közösségekből származnak, különösen, ha olyanból, amelyek szélsőséges megbélyegzésnek, strukturális marginalizációnak és diszkriminációnak vannak kitéve, mint például egyes roma családok az Európai Unió bizonyos országain belül. Mindazonáltal az Európai Unió roma lakosságának csak nagyon kis hányada foglalkozik kolduló tevékenységgel, a legtöbb visszatérő kockázati tényező, amely sebezhetőbbé teszi a gyermekeket a koldulással szemben, a szegénység és a társadalmi kirekesztés, a diszkrimináció, valamint a támogatás hiánya felé mutat, amit gyakran tetéz az a tény, hogy ezek közül a gyermekek közül sokan nem járnak iskolába (vagy soha nem iratkoztak be, vagy lemorzsolódtak). Néhány esetben azonban a kolduló gyermekek is rendelkezhet támogató környezettel, például olyan esetben, amikor a koldulás társaival vagy családtagjaival együtt folytatja.²¹

A bizonytalanság akörül, hogy vajon a gyermekeket kényszerítették-e (pl.: a család küldte-e ki) a koldulásra vagy sem (a gyermek saját akaratából koldul), kritikus pont az azonosítás során, amit tovább bonyolít az a tény, hogy maguk a gyermekek sem érzékelik, hogy kizsákmányolás áldozatai, sőt előfordulnak olyan esetek, amikor a kolduló gyermekek úgy vélik, hogy a koldulást szervező személy a megmentőjük, a jótevőjük, a patronusuk, akire támaszkodhatnak, és aki segít a túlélésben.²²

A gyermekek kényszerkoldulása alapvetően két csoportra bontható:

- Egyrészt vannak olyan gyermekek, akiket 'harmadik felek' (szüleiktől vagy gyámjuktól eltérő személyek) kényszerítenek koldulásra.
- A másik csoportot azok a gyermekek alkotják, akiket szüleik vagy gondviselőik kényszerítenek koldulásra.²³

A gyermekek koldulásra kényszerítéséhez kapcsolódó alapvető kérdés, hogy a vizsgált eset a szervezett bűnözés részének tekintendő-e, vagy pedig egyedinek minősül.²⁴

A harmadik fél által kényszerített gyermekkoldulást három alpontra bonthatjuk:

- 'koldusmaffia',
- bentlakásos iskolákba küldött gyermekek, akiket a tanáraik kényszerítenek koldulni,
- a kábítószer-függőséggel összefüggő kényszer koldulás.²⁵

A kényszerkoldultatás nem más, mint a kényszer munkának egy speciális este, melyben az áldozatokat kéregetésre kényszerítik, majd az összegyűjtött összeg egészét vagy egy részét a kizsákmányolóknak adják át.²⁶

5. Következtetés

A gyermekek koldulása, valamint koldultatása esetén kötelességük az intézményeknek fellépni, azonban a valóságban ez igen ritkán történik meg. Számos esetben értesítésre kerül a gyermekvédelmi rendszer, ám mégsem érnek oda időben, tehát a gyermekek koldulása legtöbb esetben a hatóságok közbeavatkozása nélkül zajlik, másrészt abban a kevés esetben, amikor a hatóságok mégis cselekednek, az eredmény ellentétes is lehet, pl. túlzott hivatalos reakció (pl.: egy anya a tízéves gyermekével koldult, aki egy metróaluljáróban énekelt, a rendőrséget értesítették, akik három szirénázó autóval érkeztek a helyszínre). Egy alapvető probléma a gyermekvédelmi jelzőrendszerrel kapcsolatban, hogy a koldulás esetében senki sem érzi úgy, hogy személy szerint az ő kötelessége lenne a gyámhatóság értesítése.²⁷

Az azonosítás és jelzés egyik legfontosabb indikátora, hogy a gyermekeket ellátó szakemberek egy gyermek koldulását kényszerítésnek vagy önkéntes tettnek találják-e, más szóval veszélyeztetésnek ítélik-e meg a gyermek helyzetét és eszerint megteszik-e a szükséges intézkedést, vagy sem. Amennyiben a szakemberek nem kényszerítésként tekintenek a vizsgált esetre, akkor tagadják annak kizsákmányoló voltát, a gyermekvédelmi jelzőrendszer nem kellően hatékony ahhoz, hogy a kolduló gyermekek esetében beavatkozzon, továbbá számos alkalommal nem tudnak meggyőződni arról, hogy a kolduló gyermekek felnőttek nyomására cselekszenek-e vagy sem. A rendőrség felhívja rá a figyelmet, hogy rendkívül nehéz annak bizonyítása, hogy egy gyermeket a család vagy más kényszerített koldulásra, amikor a rendőrség jelzést kap, és tetten érik a gyermeket, a család többnyire azt állítja, hogy nem voltak tudatában annak, hogy az érintett gyermek kolduló tevékenységet folytat.²⁸

A koldulás tiltásának kérdése számos aspektusban igényelne általános nemzetközi megközelítést, állásfoglalást, hiszen adott esetben országhatárokat átívelően kiterjedő szervezetekről ('koldusmaffiáról') van szó, és az eljárások során több esetben is felvetődik az állampolgárság, illetve az illetékesség kérdése, a cselekmény minősítésével, a büntethetőséggel, az állampolgársággal kapcsolatban sok olyan kérdés vetődhet fel, amelyek tisztázása a szankció alkalmazhatóságának előfeltétele lenne, mindemellett különösen figyelemmel kell lenni az emberi jogi kérdésekre, amelyek a bűnmegelőzési, bűnüldözési szempontok mellett félé, hogy elszikkadhatnak. A koldusok között sok a gyermek, illetve nagyon gyakori a gyermekkel történő koldulás, azonban a gyermekeket széles körben megillető jogok és a védelem nem kapnak különös hangsúlyt a koldulást tiltó szabályozásban és a szankció alkalmazása során, annak ellenére, hogy még akkor is nélkülözhetetlen lenne a gyermekvédelmi kérdések figyelembevétele, amikor nyilvánvalóan bérkoldulásról van szó, és a bűnüldözési szempontok az elsődlegesek, mert a rendvédelmi intézkedés kizárólag nem szolgálhatja kellőképpen a gyermekek védelmét, aminek adott esetben nemzetközi védelmet is kell jelentenie, és így rendkívüli problémát okozhat, ha nincs megfelelő együttműködés a rendvédelmi és a gyermekvédelmi szervek között.²⁹

²¹ Európai Bizottság i. m.

²² VIDRA-BARACSI-KATONA-SEBHELYI i. m. 220.

²³ EMILY DELAP: *Forced child begging: A toolkit for researchers*, Anti-Slavery International, London, 2009, 3.

²⁴ VIDRA-BARACSI-KATONA-SEBHELYI i. m. 187.

²⁵ DELAP i. m. 6.

²⁶ DE COLL Ágnes Ráhel – TATÁR Erika: *Az emberkereskedelem jelenlegi helyzetét Magyarországon*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021, 13.

²⁷ VIDRA-BARACSI-KATONA-SEBHELYI i. m. 218–219.

²⁸ VIDRA-BARACSI-KATONA-SEBHELYI i. m. 220.

²⁹ GAZSI i. m.